

Francis Fukuyama:

IDENTITA

Bratislava: Premedia. 2019.

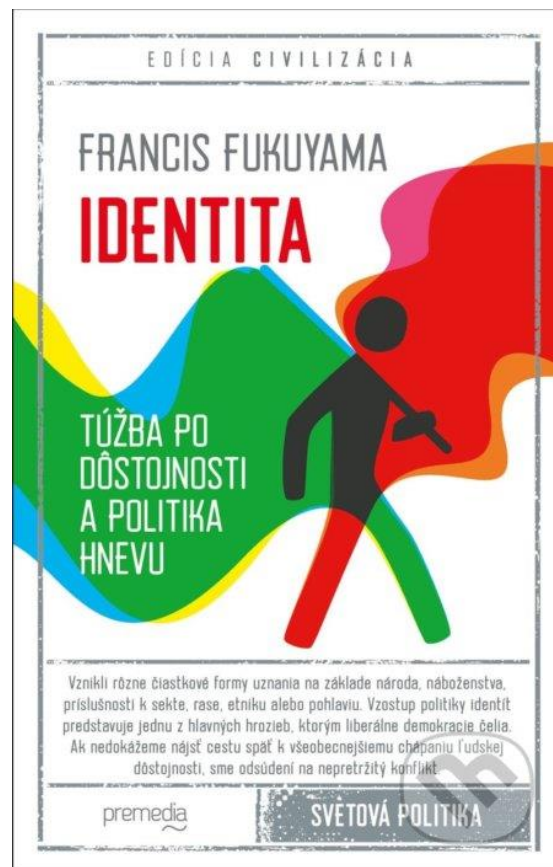
Peter GARBARČÍK⁷

V posledných rokoch sme svedkami súbehu viacerých okolností, ktoré sa stretávajú v jednom bode a vytvárajú zmes politických, sociálnych a kultúrnych fenoménov s potenciálom nebezpečnej kulminácie, ktorá sa môže prejaviť šokujúco rýchlo, prekvapujúco intenzívne a s devastačným rozsahom. Viaceré vedné oblasti sa opätovne vracajú k skúmaniu a akcentovaniu javov spoločenskej reality o ktorých by sme si možno mysleli, že v rámci dosiahnutej úrovne vývoja ľudstva už budú s veľkou pravdepodobnosťou tvoriť elementy ľudských dejín s ktorým sme sa dokázali úspešne vysporiadať a prekonať ich.

Opak je pravdou a v súčasnosti sme svedkami dôsledkov vyvrcholenia viacerých sprievodných javov politickej, sociálnej, ekonomickej a kultúrnej reality, pričom viaceré z nich sa navzájom podmieňujú. Potreba uznania osobnej, ľudskej dôstojnosti, či náboženskej, sexuálnej a národnostnej identity, dôvera v základné politické inštitúty sa môžu javiť ako logické požiadavky v dejinných obdobiach poznačených svetovými vojnovými konfliktmi, sprevádzaných extrémnou chudobou, či ekonomickými krízami globálnych rozmerov. Ako však môžeme sledovať spoločenskú realitu ostatných rokov, nutnosť reflektovať uvedené fenomény sú aktuálnejšie a naliehavejšie ako by sme si vedeli priznať.

Jedným z autorov, ktorí sa v rámci svojej vedeckej činnosti dlhodobo venujú sociálno-politickým a politicko-filozofickým témam je americký teoretik Francis Fukuyama, ktorý sa rozhodol vo svojej publikácii *Identita* venovať problematike, pokrývajúcej vyššie uvedené súvislosti. Uvedenú knihu by sme mohli vnímať ako urgentný apel a volanie po postupnom a systematickom naprávaní krívd najrôznejšieho charakteru.

Identitu podľa autora „vytvára rozdiel medzi autentickým vnútrom jedinca a vonkajším svetom, v ktorom platia spoločenské

pravidlá a normy, pričom tento vonkajší svet v nedostatočnej miere berie do úvahy hodnotu alebo dôstojnosť jednotlivca“ (Fukuyama 2019, s. 21). Druhým nosným pojmom s ktorým autor operuje je uznanie, ktoré vníma ako neoddeliteľnú súčasť vnútorného zmyslu pre dôstojnosť. Pri ďalšom špecifikovaní svojho reflektovania identity autor pokračuje nasledovne: „nestačí, že si svoju hodnotu sám uvedomujem, ak ju verejne nedeklarujú aj ostatní – alebo čo je ešte horšie, ak ma ponížujú, či moju existenciu vôbec neberú do úvahy. Sebavedomie narastá úmerne s hodnotou pre ostatných. Ľudské bytosti prirodzene vyžadujú uznanie, preto sa moderný význam identity veľmi rýchlo mení na politiku identity, v rámci ktorej jednotlivci vyžadujú verejné uznanie“ (Fukuyama 2019,

⁷ **Kontaktné údaje:** Mgr. Peter Garbačík, PhD., Inštitút edukológie a sociálnej práce, Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove, mail: peter.garbacik@unipo.sk

s. 22). Podľa autora sa tým pádom politika identity týka širokého spektra politických súbojov na úrovni vyrovnávania sa jednotlivca s každodenným bojom za rešpekt a uznanie.

Autor v práci zaujímavo ilustruje nedostatky príliš úzkej interpretácie ľudskej psychiky a motivácie človeka zdieľanej predovšetkým ekonómami, tzn. princípu maximálneho úžitku. Téza, že moje Ja vyžaduje uznanie a rešpekt sa nesie celou prácou ako nosná na ktorej autor stavia svoje nasledujúce logické úvahy. Pre svoju argumentáciu nachádza oporu vo filozofii, politike, ekonómii, psychológii, či sociológii. Snaží poukázať na multidimenzionalitu otázok, týkajúcich sa potreby uznania, rešpektu a dôvodov núdzového, okolnosťami vynúteného nachádzania vlastnej identity. Kladie si otázky o ľudskom správaní, jeho motivácii a vyzýva po nachádzaní nových a viac precizovaných poznatkov, vysvetľujúcich hĺbku ľudských preferencií v súvislosti s ohromným vplyvom rôznorodých okolností. Opiera sa o „moderný koncept identity, ktorý spája tri rozličné fenomény. Prvým je thymos, univerzálna vlastnosť ľudskej povahy, v rámci ktorej túžime po uznaní. Druhým je rozdiel medzi vnútorným a vonkajším Ja a prikladanie väčšej morálnej váhy vnútorného Ja na úkor okolitej spoločnosti. Tretím fenoménom je vyvíjajúci sa koncept dôstojnosti, podľa ktorého uznanie nepatrí len úzkej skupine ľudí, ale každému“ (Fukuyama 2019, s. 43). Na uvedenom stavia svoju argumentáciu v súvislosti s identitou, ktorú zvykneme hľadať a nachádzať pokiaľ nie sú naplnené vyššie uvedené zložky. V tejto súvislosti sa pri svojej argumentácii snaží rozširovať oblasť uvažovania a kritizuje pomerne rigidne prístupy k porozumeniu ľudského správania a motivácií. Predovšetkým upriamuje pozornosť na ekonómiu, behaviorálnu ekonómiu a niektoré ich prístupy, ktoré považuje za krátkozraké a do istej miery už aj za vyčerpané a vedecky prekonané. Autor nabáda na reflektovanie celej šírky ľudského fungovania a potreby zohľadňovania kompletného diapazónu ľudskej povahy, potrieb, úmyslov, zámerov, pocitov a motivácií, ktoré sa ukazujú byť nesmierne senzitívne.

Súčasný celospoločenský problém sú charakteristické kumulatívnym efektom viacerých kríz, ktoré sa stretávajú v jednom

priesečníku a týmto svoju silu znásobujú. Fukuyama ich príčiny identifikuje presne a trefne a jeho závery sa stotožňujú s mnohými inými analýzami a realitou ako takou. Jeho apel a odporúčanie spočíva v návrate v uvažovaní o ľudskej dôstojnosti, rešpekte a osobnej hodnote, ktorú pociťujeme my sami a predovšetkým, ktorú nám pripisuje spoločnosť. Tento americký teoretik v tejto veci koriguje svoje úvahy prezentované v jeho už legendárnej knihe *Koniec dejín a posledný človek* v súvislosti s vývojom liberálnych demokracií vo svete. Ako dnes poznamenáva, „V realite nikdy nedokážu liberálne demokracie nikdy naplniť ideály slobody a rovnosti, ktoré sú ich podstatou“ (Fukuyama 2019, s. 52). Neopúšťa však presvedčenie, že v samotnej podstate sa jedná o najprirodzenejšiu formu vlády, avšak bez páťosu vymenúva všetky systémové a štrukturálne obmedzenia, ktoré v realite často narážajú na teoretické ideály. Dnes sme podľa tohto amerického teoretika svedkami ohrozenia liberálnej demokracie práve z dôvodov, ktoré sú natoľko elementárne, že by mali byť už dávno prekonané - avšak nie sú a aj v dnešnej dobe sme svedkami návratu osobného zápasu o tie najzákladnejšie hodnoty, o hodnoty úcty, rešpektu a ľudskej dôstojnosti. Tie považuje za dôležitejšie ako ekonomické motivácie a hodnoty postavené vyslovene a len na materiálnom úžitku. Pokiaľ sa ľudia začínajú klásť otázku „Kto som?“, môžeme to považovať za dôležité varovanie. Hľadanie osobnej identity a jej, častokrát klamlivé nachádzanie v podobe stále väčšieho vymedzovania sa voči čoraz väčšiemu počtu iných skupín obyvateľstva má za následok súčasný stav vzrastajúceho nacionalizmu, náboženského fundamentalizmu, ostrakizovania menšín, či rozšírenému radikalizmu vo verejnej diskusii. Liberálne demokracie by sa podľa neho mali vrátiť k svojej podstate a zohľadňovať tie fundamenty na ktorých sú postavené. Fukuyama vo svojej publikácii prináša zaujímavú deskripciu, trefné a filozoficky široké vysvetlenie a v neposlednom rade jednoduché odporúčanie. Najväčším pozitívom jeho knihy je samozrejme to, že rozšírila okruh výstupov, ktoré sa danej problematike venujú. V politickej, ekonomickej a sociálnej situácii v ktorej sa globálny svet nachádza je tento odborný príspevok ví-

taným apelom na zmenu prístupu v usporiadaní vzťahov na všetkých úrovniach a to čo najskôr a v čo najširšom rozsahu.